

ØSTBIRK KIRKE.

Kirken tilhører en af landets ældste. Bygget ca. 1180-1200 og opført i kampesten. Den første kirke var omkring dobbelt så lang som bred, uden tårn, med små rundbuede, romanske vinduer og med fladt træloft. Der var intet våbenhus. Koret var ganske lille og der var brostensgulv! Klokken tilhører også en af landets, uden inskription og antagelig støbt på stedet i første halvdel af 12. tallet! Den har ringet i mere end 800 år!

Kirken tilhørte oprindeligt Århusbispen, men i forbindelse med Reformationen og med "Kronens" mellemkomst blev kirken overdraget herregården Urup, som ligger ca. 2 km. øst for Østbirk - mod Horsens. På Urup var der kommet nyt herskab, nemlig familien Skram. Fra 1500 til 1519 byggede Christian Skram hvælvinger i sin kirke! Hans navnkundige søn, søhelten og Danmarks vovehals, rigsadmiral, Peder Skram byggede i tiden 1520-30 tårn på kirken og forlængede kirken med 2 hvælv, samt et stort kor. Hertil føjede han 2 sidekapeller, så kirken blev en korskirke!

Peder Skrams søn, Niels, byggede våbenhus og udvidede tårnet med spidstag!

Oprindelig var hvælvinger og vægge bemalede med kalkmalerier, border og anden dekoration, men i forbindelse med Reformationen blev disse overkalket! I dag fremstår kun "Den hellige Antonius og grisen" samt Chr. Skram og frues våbenskjolde og en del af hvælvudsmykningerne kombineret med diverse border og udsmykninger på piller og ribber! Øvrige kalkmalerier er enten delvis ødelagte i forbindelse ombygninger eller overkalkede til forvaring for eftertiden!

Kirkens centrum er altret! Et pentaptykon - 3 fløjet altertavle - skænket Niels Skram i 1582 af kong Fr. d. II! Altertavlen er et højgotisk arbejde, katolsk af oprindelse. Den er oprindelig udført i 1480 på priorinde Dorotheas Laurentsdatters bestilling til Benediktiner nonneklostret ved Ring sø, syd for Skanderborg! Altertavlen blev aldrig opstillet, men lå nedpakket i ca. 100 år og overlevede dermed reformationen!

I midten ses Gud Fader på sin trone som en "jordisk" Gud med den lidende Kristus hvilende på sit højre knæ. Til venstre står Maria med Jesusbarnet, til højre Benedikt af Nursia! På fløjene ses 16 figurer: De 12 apostle samt Johannes Døber, Skt. Jørgen, Laurentius samt en biskop!

Ved 1. lukning (lån evt. altermodel fra søndre sidekapel) ses Passionstiden, som er "åben" fra fastelavn til Påske! I alt 8 malerier: Fodtvætningen og Nadverens indstiftelse, Getsemane have, Judaskysset, Hudfletningen, Bespottelsen, Pilatus vasker sine hænder, Via Dolosora (smertens vej), Korsfæstelsen.

Ved 2. lukning, som er "åben" fra alle Helgens søndag til advent, samt 2. juledag, ses: Verdens frelser samt Maria med Jesus barnet indrammet af 8 helgenbilleder: Skt. Clara, Skt. Martin, Skt. Erasmus, Skt. Gertrud, Skt. Margaretha, Skt. Catharina, Skt. Barbara, Skt. Dorothea!

Når der er gudstjenester og ved "åben kirke" ses 2 messinglysestager med 3 løvefødder, skænket af Elsebe Krabbe og Peder Skram i 1577. Endvidere står der 2 "kopi" lysestager - uden løvefødder - i messing, udført i 1947, som gave fra søskende Peter, Hansigne, Rasmus, Marius og Thorvald Rasmussen! Desuden har ovennævnte søskende bekostet knæfaldets omkransende smedejernsværk, kirkens lysekroner og de 6 vægbelysninger, samt kirkeskibet, en kopi af Chr. d. IV's "Trefoldigheden" og hertil egetræsvinduer, i alt en donation på over 100.000 kr., som i datiden mønt svarede til 20 privatboliger!

Ligstenene i sort kalksten i korets gulv er fra nedrevet kapel over Peder Skram, død 1581 og hustru Elsebe Krabbe, død 1578, samt 2 af P. Skrams sønner, begge døde i 1566! Begge sten var placeret i korets østvæg fra 1768 til restaureringen i 1995, hvorefter de blev nedlagt på hver sin side af altret!

Døbefonten er romansk, en af Danmarks største og lige så gammel som kirken: Fonten er udført i granit med symboler på siderne. Disse har oprindeligt været bemalede. Der ses en løve i kamp med en drage samt en løve i kamp med en drage. Dåbsfadet af messing er fra Sydtykland! Fonthimlen er udført af billedskærer Slache i Horsens ca. 1706 og er bekostet af baron Jörgen Güldenchrone på Urup!

Syvarmet lysestage samt 2 kandelaber er skænket kirken af lokale sognebørn i nyere tid! Det sydlige kapel blev indrettet som kapel for fam. Grabow på Urup i 1768! Her hviler Jörgen Grabow fra Urup, amtsforvalter i Skanderborg samt familie! På væggene ses rester af familiens herskabsstol, der blev nedtaget fra selve kirkerummet i 1917!

Det nordlige kapel, Skrammernes kapel, hvis tilgang lå lige ud for døbefonten, blev nedrevet i 1823 p.g.a. misligholdelse, da kapellet ikke havde nogen fam. velgørere! Af uransagelige grunde blev resterne af "Skram"-ligene placeret et sted på Østbirk kirkegård - uden registrering!

Mindesmærket på kirkegården over Elsebe Krabbe og admiral Peder Skram blev anlagt i 1886 og viser bl.a. P. Skram's tilriggede skib! Bemærk kanonerne med nedgravet løb samt mindestenens kraftige bemaling!

Prædikestolen er fra 1590, Niels Skram's tid og har 5 felter, hvor man fra venstre ser: Syndefaldet, Korsfæstelsen, Opstandelsen, Kvinderne v. graven, Himmelfarten. På søjlerne ses evangelister samt apostle! På opgangen til prædikestolen ses de 4 store profeter: Esjas, Jeramias, Ezikiel og Daniël!

Nederst i kirken, til højre for udgangen, ses en træskæring! Opr. psat øverst på altertertavlen! Nedtaget, henlagt og "solgt" i 1930'erne, returneret via auktion/donation 1989! Lykkeligvis!

Kirkeskibet nederst i kirkens midte er en fuldrigger, ophængt 1920!

ORGLER: Fra 1875. Facaden er i rokoko-stil og fra 1770'erne - øverst ses Jahve-stjernen, orglet er ombygget/fornyet flere gange, senest i 2003, hvor kirken, ved en lokal donation, fik mulighed for at købe et brugt orgel, som blev renoveret og om/udbygget til 22 stemmer, mod tidligere 9 stemmer! Orgelfirma: Th. Frobenius. Samlet pris: 1,2 mill.

Kirkens indre blev gennemrestaureret i 1995-96 for 4,3 mill.

Kirken blev selvejende så sent som i 1913, som en af de sidste kirker i Danmark!

P.Egeholt
MR-fmd.